

Έρευνα για την κατανόηση της νοητικής υστέρησης από μαθητές / τριες της Στ' τάξης δημοτικών σχολείων και της στάσης τους απέναντι στα άτομα με νοητική υστέρηση

Σκοπός της έρευνας / ιστορικό

Σκοπός της έρευνας είναι η εξακρίβωση της κατανόησης της νοητικής υστέρησης από μαθητές / τριες της Στ' τάξης δημοτικών σχολείων καθώς και η εξακρίβωση της στάσης που έχουν / πιστεύουν ότι πρέπει να έχουν απέναντι στα άτομα με νοητική υστέρηση.

Η έρευνα αυτή έγινε επίσημα ξανά πριν 10 χρόνια (Μάιος 1997) προτού να θεσπιστεί ο Περί Αγωγής και Εκπαίδευσης Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες Νόμος 113(Ι) 1999 και να εφαρμοστεί η πολιτική της ένταξης παιδιών με ειδικές ανάγκες στον κοινό κορμό της εκπαίδευσης. Αυτό το γεγονός εξυπακούει τη δυνατότητα σύγκρισης των αποτελεσμάτων και την καταγραφή διαφοροποίησης στις αντιλήψεις / στάσεις των ερωτούμενων μαθητών. Ως εκ τούτου στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν τελικά 9 από τα 12 σχολεία που έλαβαν μέρος στην έρευνα το 1997.

Μεθοδολογία

Διεξαγωγή της έρευνας

- Σύμφωνα και με τη μεθοδολογία της έρευνας 1997, αρχικά εκδόθηκε από την Επιτροπή Προστασίας Νοητικά Καθυστερημένων Ατόμων διαφωτιστικό φυλλάδιο με τίτλο *"Το δικαίωμα των παιδιών με νοητική υστέρηση στην εκπαίδευση και η σημασία της κοινωνικής ενσωμάτωσης"*. Το φυλλάδιο αυτό — παράρτημα 1 υποστηρίζει ότι όλα τα παιδιά έχουν ίσα δικαιώματα και πρέπει να τους δίδονται οι ευκαιρίες, στα πλαίσια των δυνατοτήτων τους να εκπαιδευτούν και να έχουν μια ομαλή ζωή. Περαιτέρω το φυλλάδιο εξηγά ότι τα παιδιά με νοητική υστέρηση δεν μαθαίνουν με τον ίδιο ρυθμό που μαθαίνουν οι περισσότεροι από εμάς και ότι αρκετές φορές δυσκολεύονται στην επικοινωνία, γεγονός που προβάλλει μια παράξενη / διαφορετική συμπεριφορά. Τέλος το φυλλάδιο διαπραγματεύεται τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να τους συμπεριφέρονται οι υπόλοιποι. *"Δεν χρειάζονται απλά τη φροντίδα μας αλλά στήριξη για να μάθουν να επιβιώνουν από μόνα τους, ανεξάρτητα και σύμφωνα με τις δικές τους ικανότητες και επιθυμίες"*.

Να σημειωθεί ότι το κείμενο του φυλλαδίου του 2007 είναι πολύ πιο κατατοπιστικό συγκριτικά με αυτό του 1997. Κρίθηκε σκόπιμο η φράση "πνευματική καθυστέρηση" να αλλάξει σε "νοητική υστέρηση".

- Μετά από έγκριση του Υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού για διεξαγωγή της παρούσας έρευνας (έρευνα 2007) και σε συνεννόηση με τη διεύθυνση των σχολείων, το προαναφερόμενο ενημερωτικό φυλλάδιο κυκλοφόρησε σε 12 δημοτικά σχολεία (βλέπε ανάλυση στοιχείων). Η διαδικασία που ορίστηκε ήταν να συζητηθεί το περιεχόμενο του φυλλαδίου μέσα στις ΣΤ' τάξεις, σε χρόνο που ο δάσκαλος της τάξης έκρινε κατάλληλο. Ακολουθώντας τα παιδιά έπρεπε να δείξουν το φυλλάδιο στους γονείς τους και να φέρουν στο σχολείο σχετικό έντυπο με εξασφάλιση της συγκατάθεσής τους να συμμετάσχουν στην έρευνα.
- Η διεξαγωγή της έρευνας έγινε από λειτουργούς της Επιτροπής σε συνεννόηση με τη διεύθυνση του σχολείου, με τη χορήγηση ερωτηματολογίου παρόμοιου με αυτού που δόθηκε στην έρευνα 1997 (βλέπε δομή ερωτηματολογίου).
- Κατά τη διεξαγωγή της έρευνας καταγράφηκαν σε ξεχωριστό ερωτηματολόγιο οι εκτιμήσεις των δασκάλων των ερωτούμενων μαθητών αναφορικά με το δείκτη δυσκολίας που είχαν οι ερωτούμενοι γύρω από τις έννοιες "διαφορετικότητα, ίσες ευκαιρίες, αλληλεγγύη, οίκτος".
- Με τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε παρέχεται η ευκαιρία να εξακριβωθεί κατά πόσο τα ενημερωτικά φυλλάδια γενικά επιτυγχάνουν το στόχο τους.

Δομή ερωτηματολογίου

— Πρόκειται για 8 απλές ερωτήσεις κλειστού τύπου και 2 ερωτήσεις ανοικτού τύπου (παράρτημα 2). Στις ερωτήσεις ανοικτού τύπου λαμβάνονται πληροφορίες σχετικά με το φύλο του ερωτούμενου, κατά πόσο το φυλλάδιο συζητήθηκε μέσα στη τάξη, αν ο μαθητής διάβασε το περιεχόμενο από μόνος του, κατά πόσο ο ερωτούμενος γνωρίζει παιδιά με νοητική υστέρηση στο σχολείο που φοιτά, αν κάμνει παρέα μαζί τους, αν γνωρίζει ενήλικες με νοητική υστέρηση, αν έχει συζητήσει το θέμα του φυλλαδίου με τους γονείς του. Με συγκεκριμένη ερώτηση διερευνάται η αντίληψη των ερωτούμενων που έχουν διαμορφώσει για το θέμα αυτό μέσα από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Οι δύο ερωτήσεις ανοικτού τύπου αποτελούν τις εξαρτημένες (κύριες) μεταβλητές που αξιολογούν (i) την κατανόηση της έννοιας της νοητικής υστέρησης και (ii) τη σωστή στάση απέναντι στα άτομα με νοητική υστέρηση.

Ανάλυση στοιχείων / Συζήτηση

- Περιγραφική ανάλυση

Επισημαίνονται οι απαντήσεις των ερωτήσεων (συχνότητες) με τις ψηλότερες τιμές. Κατά τη συζήτηση γίνεται σύγκριση με τις απαντήσεις που λήφθηκαν στην προηγούμενη έρευνα του 1997. Μέρος της περιγραφικής ανάλυσης αποτελεί η επισήμανση / παράθεση απαντήσεων που δόθηκαν για την κατανόηση της νοητικής υστέρησης και τη σωστή στάση που πρέπει να ακολουθείται.

- Συσχετίσεις

Το στατιστικό πακέτο SPSS παρέχει υπό μορφή πίνακα συσχέτιση στις απαντήσεις που σημειώθηκαν σε δύο ερωτήσεις (cross tabulation). Η ανάλυση χ^2 επιβεβαιώνει αν η συσχέτιση μεταξύ των δύο ερωτήσεων είναι στατιστικά σημαντική. Περαιτέρω η ανάλυση γνωστή ως "correlation", διερευνά το βαθμό με τον οποίο συνάδουν οι απαντήσεις μεταξύ δύο επιλεγόμενων ερωτήσεων. Ο βαθμός συσχέτισης παίρνει τιμές από -1 ως $+1$ και συμβολίζεται με το αγγλικό γράμμα r . Όσο πιο κοντά είναι η τιμή στο $+1$ ή στο -1 , τόσο πιο αξιόπιστη είναι η συσχέτιση. Μαζί με τη τιμή του r καταγράφεται και το ποσοστό λάθους (p). Η συσχέτιση είναι στατιστικά σημαντική αν το ποσοστό λάθους δεν ξεπερνά το $5\%(0.05)$. Ένα παράδειγμα είναι η συσχέτιση του φύλου με την ερώτηση που αξιολογεί την κατανόηση της νοητικής υστέρησης. Στην ανάλυση γίνεται σύγκριση με απαντήσεις που λήφθηκαν στην προηγούμενη έρευνα του 1997.

Περιορισμοί

Κατά τη διεξαγωγή της έρευνας διαπιστώθηκε από τους λειτουργούς ότι σε ορισμένες τάξεις δεν έγινε στην έκταση που αναμένετο η συζήτηση του φυλλαδίου από το δάσκαλο. Σε αρκετά παιδιά που εξέφρασαν ενδιαφέρον επιτράπη από το δάσκαλο να συμμετάσχουν στην έρευνα, παρόλο που παρέλειψαν να επιστρέψουν το έντυπο συγκατάθεσης γονέα.

Περιορισμοί / δυσκολίες σημειώθηκαν κατά την αξιολόγηση / κωδικοποίηση των απαντήσεων που λήφθηκαν για την ανοικτή κύρια ερώτηση *"τι καταλαβαίνεις από τον ορισμό νοητική υστέρηση"*. Αρχικά οι απαντήσεις κωδικοποιήθηκαν ξεχωριστά από δύο λειτουργούς. Τέθηκαν προκαταρκτικά οι πιο κάτω κατηγορίες: (1) κακός ορισμός, (2) μέτριος ορισμός, (3) καλός ορισμός (ordinal variable). Στην πορεία έγινε ιδιαίτερα αισθητό ότι πολλές / κατ' ακρίβεια οι πλείστες απαντήσεις ήταν αδιευκρίνιστες, περιείχαν ασάφειες ή σύγχυση θέσεων. Σχετικά "φτωχή" ήταν η διατύπωση / έκφραση των παιδιών. Σε αρκετές περιπτώσεις τα παιδιά έδιναν απαντήσεις που αφορούσαν τη στάση που πρέπει να τηρούν και όχι τον ορισμό. Κατά συνέπεια επαναλήφθηκε η αξιολόγηση με 5 κατηγορίες: κακός ορισμός, αδιευκρίνιστος ορισμός, σύγχυση θέσεων, μέτριος ορισμός, καλός ορισμός. Η σύγχυση θέσεων περιέχει θετικές αλλά και αρνητικές ερμηνείες, π.χ. *"σκέφτονται αργά/αργώστεια στο μυαλό/κάποιο πρόβλημα"*. Για σκοπούς συνέπειας, στην αξιολόγηση συμμετείχε και 3^{ος} λειτουργός.

Με τον ίδιο τρόπο αξιολογήθηκε και η δεύτερη ανοικτή ερώτηση *"ποιά κατά τη γνώμη σου πρέπει να είναι η σωστή στάση μας απέναντι στα άτομα με νοητική υστέρηση"*.

Για σκοπούς εγκυρότητας των αποτελεσμάτων, πριν από την ανάλυση συσχετίσεων έγινε επανακωδικοποίηση των απαντήσεων ώστε να αφαιρεθούν οι περιπτώσεις στις οποίες οι ερωτώμενοι δεν απάντησαν. Εξάλλου για σκοπούς καλύτερης ερμηνείας στις ανοικτές ερωτήσεις, οι απαντήσεις επανακωδικοποιήθηκαν σε τρεις και αργότερα σε δύο κατηγορίες (dichotomous variables).

Ανάλυση

Περιγραφική Ανάλυση

Στην έρευνα συμμετείχαν τελικά 12 σχολεία και 442 μαθητές / τριες. Αναλυτική κατάσταση κατά επαρχία δίδεται πιο κάτω. Να σημειωθεί ότι στόχος όπως και στην προηγούμενη έρευνα ήταν η περίληψη σχολείων τόσο από την αστική αλλά και την ευρύτερη αστική περιοχή. Τα σχολεία με κωδικό 1 συμμετείχαν παράλληλα στην έρευνα του 1997. Τα σχολεία με κωδικό 2 είναι επιπρόσθετα σχολεία που περιλήφθηκαν το 2007. Όπου λειτουργούν μονάδες παιδιών με ειδικές ανάγκες υπάρχει αστερίσκος. Συνολικά σε 4 από τα 12 σχολεία λειτουργούν σχετικές μονάδες. (Δυο από τα 4 σχολεία είχαν περιληφθεί στην έρευνα του 1997).

Ανάλυση κατά πόλη:			Σχολεία:
Λευκωσία	124	28%	Λυκαβητού ¹ , Β' Λακατάμειας ^{2*} , Δ' Αγλαντζιάς ² , Αγ. Ανδρέα ¹
Λεμεσός	157	36%	ΙΖ Κάτω Πολεμιδιών ¹ , Λινόπετρας ¹ ΚΒ Λεμεσού ^{2*} , Β' Λεμεσού ¹
Λάρνακα	88	20%	Καμάρες ¹ , Κιτίου ^{1*}
Πάφος	73	16%	Χλώρακας ^{1*} , Κουπάτειο ¹
Σύνολο	442 μαθητές/τριες		12 σχολεία (4 έχουν μονάδες)
	(4.6% του συνολικού αριθμού μαθητών/τριων ΣΤ' τάξης παγκύπρια)		

Διαχωρισμός σε:

Αστική περιοχή	229	52%
Ευρύτερη Αστική περιοχή	213	48%

Σύμφωνα με την πιο πάνω ανάλυση, η μεγαλύτερη συμμετοχή παιδιών καταγράφηκε στη Λεμεσό. Σε δύο σχολεία από το δείγμα της Λευκωσίας τελικά δεν πραγματοποιήθηκε η έρευνα.

Αναφορικά με το φύλο των παιδιών που συμμετείχαν στην έρευνα, όπως και το 1997 δεν παρατηρείται ουσιαστική διαφορά. Αύξηση παρατηρείται στις δηλώσεις των παιδιών ότι έχουν συζητήσει το θέμα της νοητικής υστέρησης μέσα στη τάξη με το δάσκαλο (60% έτος 2007, 56% έτος 1997). Αύξηση επίσης παρατηρείται στις δηλώσεις των παιδιών ότι έχουν διαβάσει το περιεχόμενο του φυλλαδίου από μόνοι τους (57% έτος 2007, 47% έτος 1997) ενώ μεγάλη μείωση παρατηρείται στις δηλώσεις τους αν γνωρίζουν ενήλικα άτομα με νοητική υστέρηση (38% έτος 2007 και 65% έτος 1997). Μείωση εξυπακούει η αξιολόγηση ότι 56% των παιδιών συζήτησαν το ενημερωτικό φυλλάδιο με τους γονείς τους συγκριτικά με την έρευνα 1997 όπου το 75% των παιδιών δήλωσαν ότι προσκόμισαν το φυλλάδιο στους γονείς τους για συζήτηση.

Με γνώμονα την υιοθέτηση της πολιτικής για ένταξη των παιδιών με ειδικές ανάγκες στα κανονικά σχολεία (Νόμος 113(Ι)1999) στην παρούσα έρευνα έχει προστεθεί η ερώτηση αν τα παιδιά έχουν συμμαθητές / τριες ή γνωρίζουν άλλα παιδιά στο σχολείο με νοητική υστέρηση. Από την αξιολόγηση 54% απάντησαν καταφατικά. Ωστόσο εκ των υστέρων η ερώτηση αυτή φάνηκε ότι ήταν ελλιπής καθότι κατά τη διεξαγωγή της έρευνας κάποιοι μαθητές διευκρίνισαν ότι

γνωρίζουν παιδιά με νοητική υστέρηση τα οποία όμως δεν φοιτούν στο δικό τους σχολείο. Από τη σχετική ερώτηση που ακολούθησε "κάνεις παρέα μαζί τους"; διαπιστώθηκε ότι 98 ερωτούμενοι (18%) ενδεχομένως γνωρίζουν παιδιά με νοητική υστέρηση εκτός του σχολικού τους χώρου.

Αναλυτικά, σύμφωνα με την προαναφερόμενη ερώτηση 26% των ερωτούμενων κάνουν τακτικά παρέα με παιδιά με νοητική υστέρηση, 46% κάποτε, ενώ το υπόλοιπο 28% δεν κάνουν παρέα.

Επιπρόσθετη ερώτηση στην παρούσα έρευνα εξετάζει την εικόνα που διαμορφώνουν οι μαθητές για το θέμα αυτό μέσα από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Το θέμα αυτό παίρνει μεγάλες διαστάσεις ετήσια κατά τη διεξαγωγή του Ραδιομαραθωνίου. Συγκεκριμένα οι μαθητές ρωτήθηκαν κατά πόσο θεωρούν ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης παρουσιάζουν την εικόνα των ατόμων με νοητική υστέρηση όπως περιγράφεται στο φυλλάδιο που τους δόθηκε. Από τους ερωτούμενους 21% απάντησαν ναι, 21% όχι ενώ το υπόλοιπο 58% "δεν είμαι σίγουρος/η". Κατά τη διεξαγωγή της έρευνας αρκετά παιδιά ζήτησαν περισσότερες εξηγήσεις / δεν κατάλαβαν την ερώτηση.

Οι θέσεις που προβάλλονται στο διαφωτιστικό φυλλάδιο δεν συνάδουν κατ' ανάγκη με όσα προβάλλονται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Μεταξύ άλλων τα εν λόγω μέσα ενημέρωσης πολλές φορές προβάλλουν αισθήματα οίκτου / εμπάθειας πατερναλισμού και σύγχυση ανάμεσα στις έννοιες αλληλεγγύη και φιλανθρωπία. Ανεπαρκή εξάλλου είναι η πληροφόρηση από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης όσον αφορά τη διαφορά μεταξύ της σωματικής βλάβης και της αναπηρίας. Από τις απαντήσεις των παιδιών φαίνεται ότι μόνο 21% έχει την πιο πάνω επίγνωση.

Αναφορικά με την κύρια ερώτηση "τι καταλαβαίνεις από τον ορισμό νοητική υστέρηση" 50 παιδιά (11%) δεν απάντησαν / προφανώς είχαν δυσκολία. Η κατανομή των απαντήσεων των υπόλοιπων παιδιών ήταν:

Κακός ορισμός	17%
Αδιευκρίνιστος ορισμός	25%
Σύγχυση θέσεων	22%
Μέτριος ορισμός	30%
Καλός ορισμός	6%

Όπως σημειώνεται στη μεθοδολογία έκπληξη προκάλεσε το γεγονός ότι σε ένα μεγάλο ποσοστό που αγγίζει σχεδόν το 50% οι απαντήσεις ήταν "προβληματικές" υπήρχε σύγχυση θέσεων ήταν αδιευκρίνιστες. Δείγμα τέτοιων απαντήσεων δίδεται στο παράρτημα 3.

Οι απαντήσεις που δόθηκαν στην έρευνα του 1997 ήταν: κακός ορισμός 40%, μέτριος ορισμός 47% και καλός ορισμός 9% (4% δεν απάντησαν). Συγκριτικά με το έτος 2007 παρατηρείται ουσιαστική μείωση στο κακό ορισμό και μικρή μείωση στον καλό ορισμό. Παρά τη μείωση στο κακό ορισμό, το γεγονός ότι σχεδόν 50% των απαντήσεων ήταν αδιευκρίνιστες / προβάλλουν σύγχυση, αμφισβητεί την υπόθεση ότι η κατανόηση του θέματος έχει βελτιωθεί διαχρονικά. Διερεύνηση αυτής της αξιολόγησης σε σχέση με τις άλλες παραμέτρους της έρευνας δίδεται σε περαιτέρω ανάλυση στην ενότητα "συσχετίσεις".

Καλύτερη σχετικά είναι η αξιολόγηση που προκύπτει αναφορικά με τη δεύτερη κύρια ερώτηση "ποιά κατά τη γνώμη σου πρέπει να είναι η σωστή στάση μας

απέναντι στα άτομα με νοητική υστέρηση". Με βάση την κατανομή που υιοθετήθηκε για την έννοια της νοητικής υστέρησης, έχουν σημειωθεί τα πιο κάτω:

Κακός ορισμός	4%
Αδιευκρίνιστος ορισμός	7%
Σύγχυση θέσεων	10%
Μέτριος ορισμός	74%
Καλός ορισμός	5%

Οι απαντήσεις που δόθηκαν στην έρευνα του 1997 ήταν: κακός ορισμός 7%, μέτριος ορισμός 65%, καλός ορισμός 28%.

Παρά τη μείωση που παρατηρείται στον καλό ορισμό, ο κακός ορισμός παραμένει στο ίδιο περίπου επίπεδο. Οι περισσότερες απαντήσεις αξιολογούνται όπως και το 1997 ως "μέτριες". Διερεύνηση αυτής της αξιολόγησης σε σχέση με τις άλλες παραμέτρους της έρευνας δίδεται σε περαιτέρω ανάλυση στην ενότητα "συσχετίσεις".

Συσχετίσεις

Χ² ανάλυση

Με την ανάλυση χ² προκύπτουν τα πιο κάτω:

- σημαντική συσχέτιση μεταξύ της αντίληψης για τον ορισμό νοητικής υστέρησης και της σωστής στάσης απέναντι στα άτομα αυτά. Σύμφωνα με τον πίνακα 1, 227 από 389 παιδιά έχουν "μέτρια" αντίληψη για τη σωστή στάση ενώ παράλληλα έχουν "σύγχυση θέσεων / αδιευκρίνιστη θέση / μέτρια αντίληψη" για τον ορισμό νοητική υστέρηση. Σημαντική συσχέτιση των σχετικών παραμέτρων προέκυψε και στην έρευνα 1997.
- σημαντική συσχέτιση μεταξύ της αντίληψης για τον ορισμό νοητικής υστέρησης και του σχολείου των ερωτούμενων μαθητών. Σύμφωνα με τον πίνακα 2, σ' όλα τα 12 σχολεία είναι αισθητή η εικόνα ότι οι απαντήσεις των παιδιών ταξινομήθηκαν στην κατηγορία σύγχυση θέσεων / αδιευκρίνιστη θέση / μέτρια αντίληψη" (τα ποσοστά κατά σχολείο κυμαίνονται από 63% ως 89%).
- σημαντική συσχέτιση μεταξύ της αντίληψης για τη σωστή στάση και του σχολείου των ερωτούμενων μαθητών. Σύμφωνα με τον πίνακα 3, σ' όλα τα 12 σχολεία οι απαντήσεις των παιδιών επικεντρώνονται στη κατηγορία "μέτρια/καλή αντίληψη" (τα ποσοστά κατά σχολείο κυμαίνονται από 65% - 100%).
- σημαντική συσχέτιση μεταξύ της αντίληψης για τη σωστή στάση και της πόλης. Σύμφωνα με τον πίνακα 4, σ' όλες τις πόλεις οι απαντήσεις των παιδιών ταξινομούνται στην κατηγορία "μέτρια / καλή αντίληψη" (τα ποσοστά κατά πόλη κυμαίνονται από 68% - 85%). Σημαντική συσχέτιση των σχετικών παραμέτρων προέκυψε και στην έρευνα 1997.
- σημαντική συσχέτιση μεταξύ της αντίληψης για τη σωστή στάση και της γεωγραφικής περιοχής. Σύμφωνα με τον πίνακα 5 στην ευρύτερη αστική

περιοχή συνολικά οι απαντήσεις των παιδιών ήσαν σχετικά καλύτερες απ' ότι στις αστικές περιοχές (διαφορά 83% με 75%). Αυτό μπορεί να οφείλεται σε πιο αποτελεσματική παρέμβαση του δασκάλου στις ευρύτερες αστικές περιοχές (βλέπε πίνακα 7)

- σημαντική συσχέτιση μεταξύ της γεωγραφικής περιοχής και του βαθμού συναναστροφής με παιδιά με νοητική υστέρηση. Σύμφωνα με τον πίνακα 6 παρατηρείται μεγαλύτερη συναναστροφή στις αστικές περιοχές συγκριτικά με την ευρύτερη αστική περιοχή (79% σε σύγκριση με 65%). Αυτό εξηγείται ενδεχομένως από το γεγονός ότι οι πλείστες μονάδες ένταξης λειτουργούν στις αστικές περιοχές.
- σημαντική συσχέτιση μεταξύ της γεωγραφικής περιοχής και αν συζητήθηκε το ενημερωτικό φυλλάδιο στη τάξη. Σύμφωνα με τον πίνακα 7 η συζήτηση στη τάξη έγινε σε μεγαλύτερη έκταση στην ευρύτερη αστική περιοχή (67% σε σύγκριση με 53%). Σημαντική συσχέτιση των σχετικών παραμέτρων προέκυψε και στην έρευνα 1997.
- σημαντική συσχέτιση μεταξύ της σωστής στάσης και αν στο υφιστάμενο σχολείο υπάρχουν μονάδες παιδιών με ειδικές ανάγκες. Σύμφωνα με τον πίνακα 8 τόσο στα σχολεία που λειτουργούν μονάδες, όσο και στα υπόλοιπα σχολεία παρατηρείται η ίδια εικόνα. Τα πλείστα παιδιά (γύρω στο 75%) έχουν αξιολογηθεί με "μέτρια στάση".
- σημαντική συσχέτιση μεταξύ της πρόθεσης των ερωτούμενων να συναναστρέφονται παιδιά με νοητική υστέρηση και κατά πόσο στα σχολεία που φοιτούν υπάρχουν μονάδες. Σύμφωνα με τον πίνακα 9, όπως αναμένετο η συναναστροφή είναι πολύ μεγαλύτερη στην περίπτωση που στα σχολεία υπάρχουν μονάδες (διαφορά 89% με 66%).
- σημαντική συσχέτιση όσον αφορά τη συζήτηση του θέματος από το δάσκαλο και τον τύπο του σχολείου, αν υπάρχουν μονάδες ή όχι. Σύμφωνα με τον πίνακα 10 το θέμα συζητήθηκε πολύ περισσότερο στα σχολεία που λειτουργούν μονάδες (διαφορά 75% με 54%).

Correlation analysis

Από την ανάλυση "correlation" έχουν σημειωθεί οι πιο κάτω σημαντικές παρατηρήσεις (significance level <0.05):

- στις περιπτώσεις που το ενημερωτικό φυλλάδιο συζητήθηκε στη τάξη, παρατηρείται μεγαλύτερη ανταπόκριση από τα παιδιά να διαβάσουν το φυλλάδιο από μόνοι τους όπως και να το συζητήσουν στο σπίτι με τους γονείς. Πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα σχολεία σε σχέση με τη συζήτηση του θέματος και σε σχέση με την προθυμία των παιδιών να διαβάσουν από μόνοι το φυλλάδιο. Περισσότερο φαίνεται να διαβάστηκε το φυλλάδιο από τα παιδιά των μικρότερων πόλεων Λάρνακας / Πάφου. Παρόμοιες διαπιστώσεις προέκυψαν με την έρευνα του 1997.
- η συναναστροφή με παιδιά με νοητική υστέρηση φαίνεται να είναι μεγαλύτερη στις περιπτώσεις που οι ερωτούμενοι διάβασαν το ενημερωτικό φυλλάδιο καθώς και στις περιπτώσεις που συζήτησαν το θέμα με τους γονείς τους.

- το φυλλάδιο διαβάστηκε περισσότερο από τα κορίτσια τα οποία δείχνουν να έχουν σχετικά καλύτερο ορισμό όσον αφορά τη σωστή στάση απέναντι στα παιδιά με νοητική υστέρηση, συγκριτικά με τα αγόρια. Τα κορίτσια επίσης είχαν μεγαλύτερη προθυμία να συζητήσουν το θέμα στο σπίτι με τους γονείς. Παρόμοιες διαπιστώσεις προέκυψαν με την έρευνα του 1997.
- τα παιδιά που έδωσαν σχετικά κακό ορισμό για τη σωστή στάση, παράλληλα δήλωσαν ότι οι πληροφορίες που παίρνουν από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης συνάδουν με το κείμενο του ενημερωτικού φυλλαδίου. Σχετική είναι η παρατήρηση ότι οι μαθητές / τριες που δεν είναι σίγουροι για τα μηνύματα που παίρνουν από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, παράλληλα δεν είναι σταθεροί στη συναναστροφή τους με παιδιά με νοητική υστέρηση.

Η εκτίμηση των δασκάλων σχετικά με το δείκτη δυσκολίας που είχαν οι μαθητές / τριες γύρω από την κατανόηση των στόχων του ενημερωτικού φυλλαδίου

Σύμφωνα με σχετικό ερωτηματολόγιο το οποίο απαντήθηκε από 28 δασκάλους, στην πλειοψηφία γυναίκες ηλικίας 31 – 40 ετών, οι μαθητές / τριες παρουσίασαν την πιο κάτω εικόνα:

- στο θέμα των "ίσων ευκαιριών" για παιδιά με νοητική υστέρηση υπήρξε μεγάλη κατανόηση 56%, μέτρια κατανόηση 41% και περιορισμένη κατανόηση 3%.
- Στο θέμα της διαφορετικότητας στη μάθηση και τη συμπεριφορά υπήρξε μεγάλη κατανόηση 30%, μέτρια κατανόηση 67% και περιορισμένη κατανόηση 3%.
- Στο θέμα της διαφοράς μεταξύ "αλληλεγγύης και οίκτου" υπήρξε μεγάλη κατανόηση 22%, μέτρια κατανόηση 60% και περιορισμένη κατανόηση 18%.
- Στο θέμα της διαφοράς μεταξύ των λέξεων "καθυστέρηση και υστέρηση" πέντε δάσκαλοι (19%) υποστήριξαν ότι τα παιδιά σχολίασαν / είχαν απορία για τις λέξεις. Άλλοι 13 δάσκαλοι (50%) υποστήριξαν ότι τα παιδιά δεν εξέφρασαν απορία ενώ 8 δάσκαλοι (31%) επισήμαναν οι ίδιοι τη διαφορά στα παιδιά. Τέλος δύο δάσκαλοι δεν απάντησαν την ερώτηση.

Αξιοσημείωτες είναι οι παρατηρήσεις δασκάλων (βλέπε παράρτημα 3) σύμφωνα με τις οποίες "τα παιδιά σύγχυζαν τη σωματική με τη νοητική αναπηρία" και ότι "δεν μπορούσαν να κατανοήσουν ότι συνυπάρχουν διάφορα είδη αναπηρίας".

Συμπέρασμα / εισήγηση

Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας συγκριτικά με την έρευνα που έγινε το 1997 δείχνουν την ίδια εικόνα αναφορικά με τη στάση που τηρούν οι μαθητές/τριες στ' τάξης δημοτικών απέναντι σε συνομήλικούς τους με νοητική υστέρηση. Αυτή η στάση αξιολογείται ως ικανοποιητική (μέτρια).

Ωστόσο είναι ανησυχητική η διαπίστωση ότι αυτή η στάση δεν συνάδει όπως αναμένετο με την αντίληψη τους για τη νοητική υστέρηση. Υπάρχει κάποια διαφοροποίηση από την έρευνα του 1997, μείωση στο κακό ορισμό αλλά μετατόπιση στη σύγχυση θέσεων και στην ασάφεια. Φαίνεται ότι οι μαθητές/τριες ενεργούν από οίκτο, εμπάθεια ή και από μίμηση και ότι γενικά δεν δείχνουν την απαραίτητη προσοχή για επίγνωση του θέματος. Σχετική είναι και η αξιολόγηση που καταγράφηκε από τους δασκάλους τους γύρω από τις έννοιες "διαφορετικότητα, αλληλεγγύη, οίκτος". Αυτό το γεγονός πρέπει να προβληματίσει. Η στάση για τη διαφορετικότητα πρέπει να είναι συνειδητή να υπάρχει επίγνωση του θέματος, να μην είναι επιφανειακή.

Το μήνυμα που εκλαμβάνεται από την πιο πάνω ανάλυση είναι ότι τα ερεθίσματα (παρεμβάσεις) που δίδονται στους μαθητές/τριες από προσωπικές εμπειρίες, τον εκπαιδευτικό, τα ενημερωτικά φυλλάδια, τα μέσα ενημέρωσης και την οικογένεια έχουν επίδραση. Στόχος θα πρέπει να είναι οι παρεμβάσεις αυτές να είναι «υγιείς» και να «κερδίζουν» την προσοχή των μαθητών/τριων.

Ανάλυση / Σύνταξη: Στέλλα Πλείπελ Προϊσταμένη Υπηρεσιών

NO070814.A01
ΣΠ/ΡΚ